

І.А. Бігдан, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Україна*)

І.Л. Шевчук (*ХДУХТ, Україна*)

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Світова пандемія завдала серйозний удар по економіках усіх країн світу, зокрема, і України. Обмежувальні карантинні заходи призвели до зупинки діяльності багатьох суб'єктів господарювання, особливо малого бізнесу, скорочення персоналу, зростання навантаження на фінанси тощо. За 9 місяців 2020 року кількість збиткових підприємств сягнула 34,8% (у 2019 році 22,7%). Найбільш уразливими опинилися сфери з організації харчування – 73,2%, відпочинку – 63,3%, операцій з нерухомим майном – 57,9%, кур'єрської діяльності – 54,1% [1]. На фоні розгортання третьої хвилі пандемії у березні – на початку квітня 2021 року та триваючих карантинних обмежень залишаються болочими питання фінансового забезпечення функціонування суб'єктів господарювання.

Традиційними формами фінансового забезпечення є самофінансування, кредитування, державна підтримка, інвестування. Самофінансування сьогодні є незадовільним, що підтверджується низьким рівнем відсотка власних ресурсів у загальній сумі джерел фінансування - станом на 30.09.2020 р. не більше 27,1%. Незадовільний стан забезпечення власними ресурсами спостерігається в таких ключових галузях економіки країни як сільському, лісовому та рибному господарстві (46,4%), промисловості (49,2%), будівництві (55,9%), торгівлі (56,3%) [2], що спонукає підприємства до вибору інших форм фінансового забезпечення. Серед них банківське кредитування, яке в умовах коронакризи продемонструвало стійкість корпоративних портфелів банків, виважену політику щодо реструктуризації кредитів позичальників, які переживали тимчасові фінансові труднощі через запровадження карантину. Протягом 2020 р. збільшився на 3% р/р. обсяг чистих кредитів за фіксованим обмінним курсом, наданих малому і середньому бізнесу [3]. Позитивний вплив на зростання обсягу банківського кредитування підприємств мало зниження процентних ставок НБУ: з 13 березня 2020 р. до 10,0%, з 12 червня до 6,0% і збереження цього рівня до 4 березня 2021 р.

Серед 24 банківських програм підтримки бізнесу – рефінансування заходів підтримки системи кредитування у сільській місцевості для МСП та ФОПів, кредитування мікропідприємств, малих

та середніх підприємств за пріоритетними галузевими напрямками. Окремі проекти укладені спільно з міжнародними фінансовими інститутами (Проект участі у Гарантійному механізмі АБ «УКРГАЗБАНК» та Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) [4].

В умовах невизначеності завершення пандемії та дії карантинних обмежень державна підтримка бізнесу як форма фінансового забезпечення набуває особливого змісту. Для отримання допомоги для розвитку малого та середнього бізнесу у фінансовій та нефінансовій формі сьогодні в країні діє 20 бюджетних програм, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів. Так, державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» передбачає часткову компенсацію процентної ставки за кредитом на оборотний капітал, інвестиційними кредитами та рефінансуванню заборгованості за ними у комплексі з механізмом часткових кредитних гарантій; відстрочку платежу щодо повернення тіла (або його частини) та відсотків за кредитом [4]. В рамках зазначеної програми у минулому році банками було видано 63 тис. кредитів на суму 14,7 млрд грн, з яких: 68% – для рефінансування попередньо отриманих кредитів, 19% – для розвитку бізнесу та 13,0% – для впровадження антикризових заходів [3]. Разом з тим, малий бізнес не поспішає брати кредити на розвиток. Так, станом на кінець лютого 2021 р. обсяг виданих кредитів для рефінансування та покриття постійних витрат склав 12,2 млрд грн та 5,4 млрд грн відповідно, обсяг інвестиційних кредитів – лише 3,7 млрд грн.

Державною програмою «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» у 2020 році скористалося 3,6 тис. компаній, які отримали часткову компенсацію відсоткової ставки за залученими у гривні банківськими кредитами для покриття виробничих витрат та на придбання основних засобів, будівництво, реконструкцію; часткове відшкодування вартості будівництва, реконструкції ферм, комплексів, підприємств тощо. З грудня 2020 р. по березень 2021 р. часткова компенсація 1833 аграріям вартості придбаної вітчизняної техніки та обладнання за рахунок бюджетних коштів склала 189,4 млн.грн. Крім того, в державному бюджеті на 2021 рік на підтримку агропромислового комплексу передбачено 4,7 млрд.грн. Очікується, що державну допомогу отримають понад 9 тис. агропідприємств.

Державна підтримка бізнесу здійснюється через надання податкових пільг на час дії карантину для зменшення податкового навантаження. Змінами до Податкового Кодексу України з 1 січня 2021 р. оновлено ліміти річного доходу для підприємців І-ІІІ групи виходячи із розмірів мінімальної заробітної плати відстрочено використання РРО для ІІ-ІУ груп за певних умов; обмежено застосування більшості штрафів за порушення податкового

законодавства; звільнено платників єдиного податку I групи від: сплати єдиного податку за грудень 2020 р. та січень – травень 2021 р. і нарахування, обчислення та сплату ЄСВ за себе; відстрочено погашення терміном до 1 року податкового боргу до 6800 грн ФОП; врегульовано незначні суми податкового боргу (до 3060 грн) шляхом його списання платникам податків; перенесено на 01 березня 2021 року строк списання заборгованості зі сплати ЄСВ ФОПів; стимулювання боржників до самостійного погашення основної суми податкового боргу в обмін на прощення фінансових санкцій; виплата юридичним особам одноразової компенсації витрат, понесених на сплату ЄСВ; державна допомога 8000 грн підприємцям та найманим працівникам із червоної зони карантину відповідно до переліку сфер діяльності тощо.

Державна підтримка суб'єктів МСП на період карантину здійснюється в рамках реалізації програми «Право роботодавця на допомогу по частковому безробіттю». У 2020 році цю допомогу отримало 661,1 тис осіб. На 31 серпня 2020 р. програму профінансовано на 2,3 млрд.грн., збережено робочі місця для 380 тис. громадян, зокрема, 180 тис. ФОПів.

Інвестування як форма фінансового забезпечення діяльності підприємств представлено системами міжнародного фінансування і стимулювання та спільного інвестування, в тому числі з застосуванням принципово нової форми фінансування на умовах державно-приватного партнерства. Міжнародне фінансування, зокрема, донорське, здійснюється різними міжнародними організаціями у вигляді грантів, навчання, бізнес-консультацій і спрямовано перш за все на підтримку та розвиток малих підприємств. Фінансування здійснюється в рамках 23 програм, зокрема, Програми «Гранти+Вишеградського фонду» (Visegrad+Grants). Серед банківських програм фінансування інвестицій - програма InnovFin за фінансової підтримки ЄС, Кредитна лінія ЄБРР-EU4Business, спільна ініціатива ЄС та ЄБРР, Програма «Позики в межах ініціативи «Міжнародної фінансової корпорації (IFC)» та ін. У рамках співпраці Мінекономіки та Секретаріату ООН з промислового розвитку у 2020 р. прийнята Глобальна програма екоіндустріальних парків в Україні: реалізація на місцевому рівні (ЮНІДО), яка направлена на покращення економічних, екологічних і соціальних показників діяльності 46 існуючих і нових індустріальних парків. Станом на 1 березня 2021 р. на стадії реалізації перебувають 40 спільних з міжнародними фінансовими організаціями (МФО) проєктів, загальна сума позик за якими становить 5,6 млрд.євро та 3,08 млрд. дол. США, з яких освоєно 30,5% євро-інвестицій та 55,9% доларових інвестицій [5]. В цілому, у 2020 р. використано коштів МФО понад 1 млрд.дол, США, що вище минулого року на 44,6%. Серед

фінансових інституцій 64% коштів припадає на Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Ваговим внеском в розвиток економіки України є підписання 14 квітня 2021 р. нового інвестиційного проекту АрселорМіттал Кривий Ріг» «Сталевий мільярд» з обсягом близько 1 млрд.дол. США.

Фінансування на умовах державного приватного партнерства (ДПП) спрямовано на підтримку економіки та подальшу структурну її перебудову завдяки залученню та використанню приватних інвестиційних ресурсів. Покращення регуляторної політики шляхом удосконалення діючого законодавства України щодо державного партнерства дозволило вже у червні та серпні 2020 р. укласти два концесійних договори щодо порту "Ольвія" з обсягом інвестицій 3,4 млрд.грн. протягом 5 років та порту "Херсон" із обсягом інвестицій 300 млн.грн протягом 4 років. Разом з тим, з укладених станом на 01.01.2021р. на умовах ДПП 192 договорів реалізується лише 39 од. або 20,3% від загальної кількості (29 – концесійних договорів, 6 - договорів про спільну діяльність, 4 – інші договори [6], що свідчить про недосконалість механізму партнерства.

Отже, в умовах коронакризи через значний дефіцит власних фінансових ресурсів державна політика повинна бути спрямована на розвиток ДПП, підтримку прийнятних умов кредитування та оподаткування бізнесу, посилення співпраці з МФО.

Інформаційні джерела:

1. Фінансові результати до оподаткування підприємств. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm
2. Показники балансу великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності станом на 30 вересня 2020 року. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/fin/sbp/>
3. Звіт про фінансову стабільність. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4
4. Програми підтримки бізнесу. Бюджетні програми URL: https://sme.gov.ua/program_type/derzhavni-programy/page/2/
5. Реєстр спільних з МФО проєктів. IFIs projects. URL: <https://proifi.gov.ua/?p=index>
6. Стан здійснення ДПП в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua>